

Сокіл Т. Є.,

УДК 340.12

здобувачка другого

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251109.13>

(магістерського) рівня вищої освіти,

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ДІАЛЕКТИКА СВОБОДИ ТА РІВНОСТІ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗМІСТОВНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ЦЕНТРАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Розглядаючи справедливість як виключно формальну відповідність нормі з погляду юридичного позитивізму, ми нехтуємо її сутнісним наповненням. Однак, в умовах зростання соціальної нерівності та постнекласичних викликів, таких як глобальна економічна диспропорція, кліматична криза чи правове регулювання штучного інтелекту, виникає нагальна потреба в розгляді змістовної справедливості. Стосовно права, змістовну справедливість слід пов'язувати насамперед із діалектичним забезпеченням балансу між вимогами формальної рівності та не менш важливою для характеристики змісту справедливості категорією свободи [5, с. 144].

Передусім, перш ніж розглядати їхню взаємодію, необхідно звернутись до сутнісного розуміння свободи. У світлі глобальних викликів, коли людина зіштовхується з обмеженнями (наприклад, економічні диспропорції тощо), виникає запит на її автономію. Відповідно, свобода постає перед нами як здатність до самовизначення, самостійного вибору та реалізації індивідуальної унікальності (автономія особи). Інакше кажучи, коли право визнає особу як самоцінну одиницю, наділену людською гідністю, тоді створюються умови для її вільної діяльності в рамках закону [2].

Якщо свобода є сутнісною потребою автономної особистості, то реалізація цієї свободи неможлива без рівності [6]. Рівність слід розглядати не як тотожність соціальних результатів, а як універсальну вимогу справедливості. Вільні громадяни тієї країни, яка прагне до справедливості, мають бути забезпечені рівними правовими можливостями та однаковим ставленням закону (формальна рівність). Тобто, рівність є фундаментальним механізмом, що запобігає привілеям і слугує умовою для того, щоб кожен міг скористатися своєю свободою [3].

Водночас діалектика рівності та свободи полягає у їх нерозривній напрузі та взаємообмеженні. Ця напруга виникає тому, що неконтрольована свобода має тенденцію перетворюватися на домінування сильних, тоді як абсолютна рівність

нівелює індивідуальні відмінності. Підтвердження цього знаходимо в монографії українського правника Миколи Козюбри: “<...> утвердження власної свободи недопустиме через заперечення свободи інших людей” [5, с. 144-145]. Іншими словами, якщо людина використовує свою свободу для домінування чи дискримінації інших, то вона порушує принцип рівності та, зрештою, руйнує правову систему. Відповідно, щоб досягти змістовної справедливості, необхідно забезпечити такий правовий баланс, де рівність виступає як межа свободи, а свобода – як мета рівності.

Розгляд крайніх проявів свободи та рівності наочно демонструє, чому їхнє балансування є центральним завданням права. У разі, якщо індивідуальна свобода буде абсолютно необмеженою, виникає ризик перетворення її на привілей та домінування сильних суб'єктів (наприклад, корпорацій чи впливових груп), що руйнує соціальну солідарність. В такому випадку поняття обов'язку (як суспільної солідарності та відповідальності) ігнорується, а право зводиться до інструменту захисту егоїстичних інтересів.

Тоді як необмежена рівність (радикальний егалітаризм) нівелює індивідуальну унікальність та автономію, що призводить до стагнації та втрати стимулів. Наприклад, нерегульований ринок (крайня свобода) призводить до критичної економічної нерівності, де у більшості відсутні реальні можливості скористатися своїми правами. Це відбувається тому, що формальна рівність прав не враховує фактичної нерівності стартових умов, що зрештою створює порожню декларацію свободи. Відповідно, правова система повинна знаходити “золоту середину”, балансує між формальною вимогою рівності та сутнісною потребою свободи для забезпечення справжньої, змістовної справедливості.

Виходячи з цього, змістовна справедливість можлива лише тоді, коли формальна рівність правил поєднується з фактичною рівністю можливостей, гарантованою захистом фундаментальних прав особи. Тобто, без захисту невідчужуваних прав і свобод людина не може бути суб'єктом, здатним до автономної дії, що робить рівність порожньою (або ілюзорною/недієвою) декларацією [2].

Людська гідність виступає фундаментальною аксіологічною основою цього балансу, оскільки вона є первинною цінністю, що обумовлює як вимогу рівного ставлення, так і необхідність поваги до унікальності особи [4]. Наприклад, коли громадянин, через гарантовані соціальні права, отримує доступ до якісної освіти, він реалізує не лише право на освіту, але й свободу у виборі свого майбутнього, оскільки отримує практичні можливості для самореалізації. В такому випадку, справедливість перетворюється з абстрактного ідеалу на конкретний суспільний результат.

Іншим, не менш важливим інструментом у запровадженні змістовної справедливості, є процедурна справедливість. Під нею мається на увазі забезпечення неупередженості та належної правової процедури, що спрямовані на гарантування справедливості результату, незалежно від соціального статусу учасників. Тому, дотримання цих процедурних правил є необхідною передумовою для легітимації рішень, що стосуються діалектичного балансу між свободою та рівністю [1].

Розглянемо такий приклад: судова справа про стягнення боргу. Формальна рівність вимагає, щоб закон був застосований однаково до кредитора та боржника. Однак, для забезпечення змістовної справедливості, процедура має гарантувати боржнику (часто економічно слабшій стороні) право на належний захист, безоплатну правову допомогу та час на оскарження. Якщо ці процедурні права порушені, навіть формально “правильне” рішення (свобода кредитора на захист власності) призведе до глибоко несправедливого соціального результату та порушення автономії боржника. Це підтверджує, що процедура виступає фільтром, який захищає слабких від домінування сильних у процесі реалізації їхніх формальних прав.

Попри наведену діалектику, в суспільній свідомості часто трапляється хибне ототожнення рівності з певною однаковістю. Однак, рівність у контексті змістовної справедливості – це не тотожність результатів, а рівність перед законом (формальна), що доповнена рівністю можливостей (фактична). Саме ця двоїста вимога (рівне ставлення та врахування унікальності) необхідна для того, щоб свобода не перетворилася на привілей, а рівність не знищила автономію. Таким чином, осмислення цієї діалектики та обґрунтування механізмів її синтезу в процесі правотворчості та правозастосування є центральним завданням сучасної філософії права [3].

Підсумовуючи вищевикладене, діалектика свободи та рівності є перманентним імпульсом розвитку права. Ця діалектика, ґрунтуючись на людській гідності, уможливорює синтез формальної рівності та індивідуальної автономії. Забезпечення змістовної справедливості є, відповідно, центральним нормативним завданням та одним із головних викликів філософії права. Якщо правова система ігнорує цю діалектику, вона неминуче впадає до крайнощів: або до домінування привілеїв (абсолютна свобода), або до нівелювання особистості (абсолютна рівність), що призводить до втрати правової сутності формальних норм. Актуальність цього синтезу для вирішення сучасних викликів полягає в тому, що лише інтеграція змістовної справедливості дозволяє ефективно реагувати на аксіологічно складні проблеми та забезпечувати гуманність і легітимність правової системи в умовах постнекласичної епохи.

Список використаних джерел

1. Andersson E. Freedom, Equality and Justifiability to All: Reinterpreting Rawls // Journal of Political Philosophy. – 2022. – Vol. 26. – P. 591-612.
2. Rawls J. A Theory of Justice. Cambridge, MA : Belknap Press, 1971.
3. Spicker P. Liberty, Equality, Fraternity. – Bristol : Policy Press, University of Bristol ; Chicago : University of Chicago Press, 2006. – 192 p.
4. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – 392 с.
5. Козюбра М. І. Практична філософія права: Монографія. – К. : “ДУХ І ЛІТЕРА”, 2024. – 496 с.
6. Марченко О. В. Філософія права : навчальний посібник / Марченко О. В. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с.

Shevchuk, Y. A.,
applicant for the second (master's)
level of higher education, specialty
“Public Administration and Management”,
Polissia National University, Zhytomyr

УДК 35.073.53:061.1EU
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251109.08>

INFLUENCE OF EUROPEAN INTEGRATION ON THE DEVELOPMENT OF COMPETENCE OF PUBLIC PROJECT MANAGERS IN UKRAINE

European integration is a constitutionally enshrined foreign policy priority of Ukraine and at the same time a key driver of the modernisation of the public administration system. The recognition of membership in the European Union as a strategic goal necessitates a profound transformation of state institutions, management practices and personnel policy, including in the field of public project management. Public administration reform is considered a prerequisite for Ukraine's successful progress on the path towards the EU, and the European Union systematically supports this process through expert, technical and financial assistance [1].

Under the conditions of implementation of the Association Agreement and the acquisition of candidate country status for EU membership, the issue of developing the professional competence of public project managers becomes particularly relevant. They are responsible for planning, implementing and monitoring programmes and projects aimed at the implementation of the EU acquis, the